

نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO,s) روستایی در امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان چگنی

داوود ویس کرمی

کارشناسی ارشد، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

رضوان قنبری موحد*

دانشیار، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

محمد رضا پاکروان چروده

استادیار، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

چکیده

در این تحقیق به بررسی نقش سازمان مردم‌نهاد (NGO,s) روستایی در امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان چگنی در استان لرستان پرداخته شده است تا مشخص شود که آیا عضویت در سازمان‌های مردم‌نهاد همچون صندوق قرض الحسنه مردم‌دار و مردم‌یار روستایی می‌تواند بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی اثر گذار باشد. پژوهش حاضر از نظر روش، از نوع پیمایشی-همبستگی است که با استفاده از پرسشنامه استاندارد بین‌المللی دسترسی نامنی غذایی خانوار طی یک ماهه گذشته کوترز و همکاران (۲۰۰۷) در بین خانوارهای روستایی شهرستان چگنی انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل خانوارهای روستایی شهرستان چگنی عضو صندوق قرض الحسنه مردم‌دار و مردم‌یار روستایی (N= ۱۳۹۲) بود. حجم نمونه‌ها براساس جدول کرجسی و مورگان ۳۰۰ نفر تعیین شد. برای انتخاب نمونه‌ها از نمونه‌گیری تصادفی به روش انتساب متناسب استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از آزمون‌های پارامتری t و F و همچنین آزمون‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه بهره‌گرفته شد. نتایج مطالعه نشان داد که ۸۶ درصد از خانوارهای مورد مطالعه دچار انواع نامنی غذایی هستند، و ۷۹ درصد از این خانوارها دچار نامنی غذایی شدید هستند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که بین متغیرهای دریافت تسهیلات از صندوق، میزان سرمایه‌گذاری در صندوق و نحوه مصرف تسهیلات اعتباری با امنیت غذایی خانوارهای روستایی ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد. از اینرو افزایش میزان سرمایه‌موجود در این صندوق‌ها به واسطه حمایت‌های بخش خصوصی و همچنین NGO ها با هدف افزایش توان پرداخت تسهیلاتی صندوق‌ها به افراد بیشتر، قابل پیشنهاد است.

واژه‌های کلیدی: امنیت غذایی، سازمان مردم‌نهاد، خانوارهای روستایی، شهرستان چگنی

مقدمه

ممکن است بین ۸۳ تا ۱۳۲ میلیون نفر به تعداد کل افراد مبتلا به سوء تغذیه در سال ۲۰۲۱ اضافه کند (FAO, 2020). گرسنگی آخرین و غیرقابل قبول‌ترین نشانه فقر مطلق و ناکامی، در تأمین نیازهای اولیه انسان‌ها به شمار می‌آید. مبتلایان به گرسنگی اغلب از فقیرترین اقشار اجتماعی در کشورهای درحال توسعه هستند (رضوی، ۱۳۹۳). اغلب گرسنگان دنیا در کشورهای آسیایی زندگی می‌کنند. طبق آخرین گزارش‌ها سازمان فائو در سال ۲۰۲۰، از نظر توزیع کل افراد ناامن غذایی (متوسط یا شدید) در جهان، از ۲ میلیارد نفری که از عدم امنیت غذایی رنج می‌برند، ۱،۰۳ میلیارد نفر در آسیا، ۶۷۵ میلیون نفر در آفریقا، ۲۰۵ میلیون نفر در آمریکای لاتین و کارائیب، ۸۸ میلیون در آمریکای شمالی و اروپا و ۵،۹ میلیون در اقیانوسیه می‌باشند (FAO, 2020). در این میان بررسی امنیت غذایی در ایران نشان‌دهنده آن است که هرچند کشور ما از نظر شاخص مصرف سرانه انرژی غذایی در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارد، اما توزیع نامتناسب درآمد و غذا در استان‌های محروم، دسترسی بسیاری از گروه‌های فقیر به غذا را دشوار ساخته است (اصغریان و همکاران، ۱۳۹۲). نتایج حاصل از مطالعات انجام شده، نشان می‌دهد که میزان ناامنی غذایی در جوامع روستایی به مراتب بیشتر از نقاط شهری است (سواری و همکاران، ۱۳۹۳). توزیع ناعادلانه در استان‌های محروم، دسترسی بسیاری از گروه‌های فقیر را به غذا دشوار ساخته است. بنابراین احتمال شیوع ناامنی غذایی در مناطق محروم وجود دارد. در این بین مناطق روستایی شهرستان خرم‌آباد نسبت به مناطق شهری در ناامنی بیشتری قرار دارند. در همین راستا نتایج مطالعات اسلامی زاده و همکاران (۱۳۹۸) در رابطه با بررسی

تغذیه صحیح یکی از عوامل حیاتی در تأمین سلامتی شخص، خانواده و جامعه و یکی از نیازهای بنیادین جامعه بشری است که امنیت غذایی، آن را تأمین می‌کند (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۵). بنا به تعریف امنیت غذایی زمانی وجود دارد که همه مردم در تمام اوقات، دسترسی فیزیکی و اقتصادی به غذای کافی، سالم و مغذی برای تأمین نیازهای تغذیه‌ای و ترجیحات غذایی خود داشته باشند (FAO, 2009). تعریف امنیت غذایی به چهار بعد آن یعنی موجود بودن غذا (کفایت عرضه مواد غذایی)، دسترسی به غذا، دستیابی به غذا و تداوم در دریافت غذا اشاره دارد (Carletto et al., 2013). ناامنی غذایی را می‌توان نقطه مقابل امنیت غذایی و معلول عواملی چون کمبود غذا، ضعف قدرت خرید، استفاده ناکافی از غذا وضع فرهنگ تغذیه در سطح خانوار تعریف کرد (سعدی و وحدت، ۱۳۹۲). اثرات نامناسب ناامنی غذایی و گرسنگی در افراد و آثار منفی سوءتغذیه بر توسعه اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان یک چالش مهم، مورد توجه است (Battersby, 2011). گرسنگی و ناامنی غذایی می‌تواند علاوه بر تأثیر بر سلامت جسمی، آثار سوء اجتماعی و روانی نیز به همراه داشته باشد (نوربالا، ۱۳۹۰). بر اساس آمار سازمان خواروبار کشاورزی (فائو) تعداد افراد مبتلا به گرسنگی در سطح جهان از سال ۲۰۱۴ به آرامی در حال افزایش است. برآورد جدید برای سال ۲۰۱۹ نشان داده است که ۶۰ میلیون نفر دیگر از سال ۲۰۱۴ تحت تأثیر گرسنگی قرار گرفته‌اند اگر این روند ادامه یابد، تعداد افراد دارای سوءتغذیه تا سال ۲۰۳۰ بیش از ۸۴۰ میلیون نفر خواهد بود؛ همچنین ارزیابی اولیه نشان می‌دهد که بسته به سناریوی رشد اقتصادی، بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ (COVID-19)

امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی شهرستان خرم آباد نشان داد که ۸۶/۲٪ خانوارها در وضعیت ناامن غذایی به سر می‌برند.

به‌منظور دستیابی به امنیت غذایی، باید هماهنگی و همکاری نزدیک بین دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد (NGOs) صورت بگیرد. سازمان‌های غیردولتی در سراسر جهان گسترش چشمگیری یافته‌اند، آن‌ها مشارکت افراد جامعه را در فرآیند توسعه تقویت می‌کنند (سعدی، ۱۳۸۷). اهداف و کارکردهای گوناگون این سازمان‌ها و تعهد و پافشاری آنان در دستیابی به آنچه که به‌عنوان اهداف خود برگزیده‌اند، دولت‌ها را بر آن داشته است که با اعتقاد به توانمندی و اثربخشی سازمان‌های غیردولتی و درک نقش و جایگاه آن‌ها، بخش‌هایی از مسئولیت‌های خود را خواسته یا ناخواسته به سازمان‌های غیردولتی واگذار کنند (قلفی، ۱۳۸۴). این سازمان‌ها، در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی، به سبب فارغ بودن از بوروکراسی پیچیده بخش دولتی و منفعت طلبی بخش خصوصی، این امکان را فراهم ساخته تا در زمینه‌هایی چون مبارزه با فقر و گرسنگی، حفاظت از محیط زیست، جنگلداری، افزایش آگاهی‌های عمومی، رفاه، بهداشت جامعه و خانواده، توجه به امور زنان و کودکان، کاهش آسیب‌های اجتماعی موفق‌تر از بخش‌های خصوصی و دولتی عمل نمایند (Fal et al., 2018). در این میان چند سالی است که صندوق قرض الحسنه مردم‌دار و مردم‌یار روستایی در راستای حل مشکلات اجتماعی، فرهنگی، معیشتی و اشتغالزایی در مناطق روستایی استان‌های محروم شکل گرفته است. این صندوق در سال ۱۳۹۶ با عقد تفاهم‌نامه همکاری میان معاونت تعاون وزارت کار و سازمان بسیج سازندگی با هدف توسعه اشتغال روستایی، استمرار تولید و گره‌گشایی از مردم به وجود آمد. در این صندوق‌ها با کمترین بروکراسی اداری تسهیلات قرض‌الحسنه به روستاییان عضو صندوق

پرداخت می‌شود. در استان لرستان نیز این صندوق‌ها با هدف عملیاتی با مردم، توسط مردم و برای مردم با تشکیل ۵۵۰ صندوق و جمعیتی بالغ بر ۲۷۰۰۰ نفر عضو تشکیل شده است که از این میزان ۴۱ صندوق روستایی با ۱۳۹۲ نفر عضو در شهرستان چگنی فعالیت می‌کنند. از آنجا که هدف این صندوق‌گره‌گشایی معیشتی و اشتغالزایی در مناطق روستایی می‌باشد، لذا هدف از تحقیق حاضر بررسی اثر این صندوق بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان چگنی می‌باشد. به عبارت دیگر این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا عضویت خانوارهای روستایی در صندوق قرض الحسنه توانسته است به بهبود امنیت غذایی آنها کمک کند؟

مروری بر ادبیات تحقیق

در زمینه امنیت غذایی و نقش سازمان‌های غیردولتی بر آن پژوهش‌هایی بسیاری انجام گرفته است. در حوزه مطالعات خارجی، موکو (Muoko, 2010) در تحقیقی به بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در ارتقای امنیت غذایی در اجتماع مسیحی اوکامبا در بخش موینگی پرداخت. نتایج نشان داد سازمان‌ها توانسته‌اند به طور غیرمستقیم در قالب گروه‌های خودیاری یک پروژه سبزی‌سازی، نهالستان درختان، سدهای ماسه‌ای، سد خاکی و پروژه پرورش بز را ایجاد کنند. نهالستان درختان این امکان را به خانوارها داده است که نهال‌ها را بفروشند و از این پول برای خرید مواد غذایی استفاده کنند. در سطح فردی، به خانواده‌ها آموزش تکنیک‌های حفاظت از خاک و آب داده می‌شود و به کشاورزان جداگانه توصیه می‌شود که محصولات مقاوم به خشکی را پرورش دهند. آنها همچنین به دولت و سازمان‌های غیردولتی توصیه می‌کنند که برای کارآفرینی خرد و توسعه مهارت‌های جوانان بودجه لازم را فراهم کنند تا بتوانند شغلی برای رفع فقر اتخاذ کنند و مهمتر از همه، باید مکانیسم

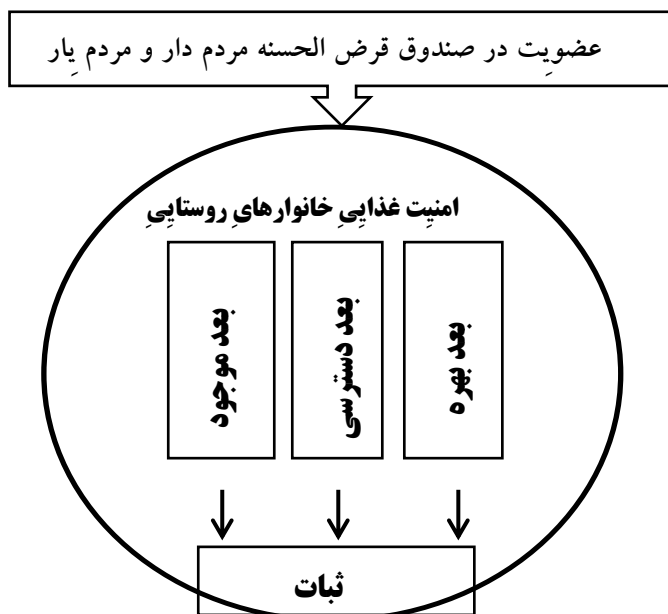
های پیگیری برای اطمینان از استفاده مناسب تسهیلات اعطا شده از سوی سازمان‌ها در نظر گرفته شود. نداماس (Ndamase, 2012) به بررسی نقش سازمان‌های غیر دولتی در توسعه کشاورزی برای بهبود امنیت غذایی پرداختند. نتایج نشان داد که توسعه کشاورزی با افزایش کمی و تنوع مواد غذایی نقش عمده‌ای در بهبود امنیت غذایی و تغذیه دارد. همچنین کشاورزی در مقیاس کوچک و معیشتی و تشویق تنوع غذایی می‌تواند به بهبود امنیت غذایی مردم روستایی کمک کند. تیموری و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای وضعیت فقر و آسیب‌پذیری روستاییان خراسان جنوبی در مقابل خشکسالی و تغییر اقلیم را مورد بررسی قرار دادند نتایج آنها نشان داد که افزایش خشکسالی‌ها در سال‌های اخیر، شدت آسیب‌پذیری روستاییان را افزایش داده است. آرگاو و شوانکنا (Argaw & Shewankena, 2018) به بررسی نقش سازمان‌های غیر دولتی در کاهش ناامنی غذایی پرداختند. نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد که زندگی عمومی ذینفعان پس از پیوستن به پروژه‌های این سازمان‌ها تغییر کرده است. بعد از اجرای پروژه از تعداد پاسخ‌دهندگان که همیشه نگران مصرف مواد غذایی خود قبل از پیوستن به پروژه بوده‌اند، کاسته شده است. تعداد کسانی که فاقد هر گونه غذا در خانه بوده‌اند، کاهش یافته است، تعداد وعده‌های غذایی در روز برای پاسخ‌دهندگان افزایش یافته است به طوری که می‌توانند سه وعده در روز غذا بخورند. چگینی و همکاران (Chegini et al., 2021)، به بررسی ارتباط بین امنیت غذایی و رفاه در شهرستان چگینی پرداختند. نتایج آنان نشان داد که بیش از ۷۰ درصد خانوارهای این شهرستان با انواع ناامنی غذایی مواجه هستند. همچنین، مطالعه رشیدی و همکاران (Rashidi et al., 2024) در استان لرستان نشان داد که بیش از ۶۵ درصد خانوارهای مناطق روستایی با انواع ناامنی غذایی مواجه هستند، و میزان

ناامنی غذایی در خانوارهای دارای فرزند بیش از خانوارهای بدون فرزند می‌باشد. صحرائی و همکاران (Sahraei et al., 2022) در پژوهشی نشان دادند که وضعیت امنیت غذایی در میان خانوارهای بدون فرزند (۷۰٪) بهتر از خانوارهای دارای یک یا چند فرزند (۲۸٪) در استان لرستان است. در بعد مطالعات داخلی نیز علیزاده و حاتمی‌نژاد (۱۳۹۱) در مطالعه خود با عنوان بررسی تأثیر شرایط اقتصادی بر امنیت غذایی در مناطق روستایی در دهستان پایین ولایت از بخش رضویه شهرستان مشهد به این نتیجه رسیدند که عواملی نظیر شرایط جغرافیایی روستا، نحوه مالکیت بر اراضی، نوع و محل کار سرپرست خانوار و تعداد فرزندان بر اوضاع اقتصادی خانوارها و دستیابی به معیشت پایدار تأثیر می‌گذارد. رستمی و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: روستای کرناچی، شهرستان کرمانشاه) به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت و معناداری بین وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانوار با امنیت غذایی خانوارهای مورد مطالعه بود، به نحوی که رابطه معناداری بین امنیت غذایی خانوار با درآمد ماهیانه خانوار، جایگاه شغلی پدر، وضعیت دارا بودن تسهیلات زندگی، سطح سواد مادر، و بعد خانوار مشاهده شد. در مطالعه سعدی و همکاران (۱۳۹۳) با عنوان آموزش‌های ترویجی و امنیت غذایی خانوارهای کشاورز در شهرستان قروه نتایج نشان دادند که پنج متغیر آگاهی تغذیه‌ای، مشارکت زنان، کلاس‌های ترویج، توان اقتصادی و تعداد افراد تحت تکفل تأثیر بیشتری بر امنیت غذایی خانوار دارند. پاکروان و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی به شناسایی عوامل اقتصادی-اجتماعی مرتبط با امنیت غذایی خانوارهای مناطق شهری و روستایی استان خوزستان پرداختند. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای اشتغال سرپرست خانوار، درآمد، تعداد اتاق و مالکیت

خانوارهای روستایی استان بوشهر، «افزایش قیمت مواد غذایی» و «ضعف سیستم حمایت از بخش کشاورزی» است. همچنین بر اساس نتایج تحلیل عاملی، چالش‌های امنیت غذایی در هفت عامل شامل چالش‌های کشاورزی و زیست-محیطی، اقتصادی- حمایتی، بازاریابی، فرهنگی- حرفه‌ای، اجتماعی، تکنولوژیکی و اقلیمی طبقه‌بندی شدند.

بررسی مطالعات انجام شده در پیشینه مطالعات نشان می‌دهد که تاکنون مطالعه‌ای منسجم و هدفمند به منظور ارزیابی نقش سازمان‌های مردم نهاد در بهبود سطح امنیت غذایی در مناطق روستایی در کشور انجام نشده است. بنابراین با توجه به تحقیقات پیشین چارچوب مفهومی زیر برای تحقیق حاضر ارائه می‌گردد.

خودروی شخصی ارتباط مستقیم و معنی‌داری با سطح امنیت غذایی در مناطق شهری و روستایی دارد. در تحقیقی دیگر سواری و نوشاد (۱۴۰۱) به بررسی عوامل موثر بر بهبود امنیت غذایی خانوارهای روستایی در روستاهای شهرستان هندیجان پرداختند. نتایج نشان داد که نزدیک به ۷۰ درصد خانوارهای روستایی در وضعیت نامنی غذایی قرار داشتند. علاوه بر این، نتایج رگرسیون گام به گام نشان داد که سه متغیر سرمایه اجتماعی، توان سازگاری کشاورزان و سطح تحصیلات قادرند ۵۱/۷ درصد از تغییرات متغیر امنیت غذایی خانوارهای مورد مطالعه را تبیین نمایند. رزم آور و همکاران (۱۴۰۱) چالش‌های امنیت غذایی در میان خانوارهای روستایی استان بوشهر را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های آنان نشان داد که که مهم‌ترین چالش امنیت غذایی

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

است که از روش تحقیق پیمایشی- همبستگی برای دستیابی به هدف تحقیق که بررسی نقش سازمان‌های مردم نهاد (NGO) روستایی در امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان چگنی می

روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی، از نظر امکان کنترل متغیرها از نوع میدانی، از لحاظ گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی (غیرآزمایشی)

از هر روستا مشخص گردید. سپس در هر روستا نمونه‌ها به صورت تصادفی ساده مشخص شد و پرسشنامه‌ها در بین آن‌ها توزیع گردید. ابزار اصلی تحقیق شامل پرسشنامه‌ای در دو بخش شامل ویژگی‌های جمعیت شناختی اعضای صندوق (جنسیت، سن، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، پس انداز شخصی، مدت زمان عضویت در صندوق، تعداد دفعات دریافت تسهیلات، نحوه مصرف تسهیلات دریافتی) و پرسشنامه استاندارد بین‌المللی دسترسی نامنی غذایی خانوار طی یک ماهه گذشته (HFIAS) بود (Coates et al., 2007). این پرسشنامه شامل ۹ گویه است و پاسخ‌های پرسشنامه به صورت بله و خیر می‌باشند که به ترتیب کد ۱ و ۰ به آن‌ها تعلق می‌گیرد، اگر پاسخ‌دهنده پاسخ "بله" را انتخاب کند سپس می‌بایست تناوب یا میزان تکرار آن را در شرایط یک ماهه گذشته در قالب به ندرت (۱ تا ۲ مرتبه)، بعضی اوقات (۳ تا ۱۰ مرتبه)، اغلب اوقات (بیش از ۱۰ مرتبه) به ترتیب با کد ۱ و ۲ و ۳ امتیاز دهد و در نهایت با مجموع تعداد وقوع و تکرار کل گویه‌ها برای هر فرد، در چهار هفته گذشته به مقیاسی از نامنی غذایی با طیفی از (۰-۲۷) دست می‌یابیم، که هرچه عدد به سمت ۲۷ میل می‌کند نامنی غذایی خانوار نیز افزایش می‌یابد (Coates et al., 2007). در این مقیاس افراد در چهار طبقه امنیت غذایی قرار می‌گیرند که شامل: طبقه امن

باشد، استفاده شد. شهرستان چگنی یکی از شهرهای استان لرستان به حساب می‌آید و مساحت کلی آن تقریباً ۱۸۰۰ کیلومتر مربع است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۲۰۰ متر است. شهر چگنی از سمت شمال با شهرستان‌های الشتر و دلفان، از سمت جنوب با شهرستان پل دختر، از سمت شرق با شهرستان خرم‌آباد و از سمت غرب با شهرستان کوهدشت همسایه است. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن که در سال ۱۳۹۵ صورت گرفته جمعیت شهرستان چگنی شامل ۴۱,۷۵۶ نفر بوده است. از نظر اقلیم و شرایط آب و هوا این شهرستان معتدل و کوهستانی می‌باشد ولی در سال‌های اخیر به دلیل تغییراتی که در شرایط جوی ایجاد گردیده، دارای تابستان‌هایی گرم و خشک می‌باشد. براساس مطالعه رشیدی‌چگینی و همکاران (۲۰۲۱)، بیش از ۷۰ درصد خانوارهای منطقه مورد مطالعه با انواع نامنی غذایی مواجه هستند، و همین موضوع اهمیت توجه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در انتخاب این شهرستان به عنوان منطقه مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه خانوارهای شهرستان چگنی می‌باشد که عضو صندوق قرض الحسنه مردم‌دار و مردمیار روستایی بوده‌اند و تعداد آن‌ها ۱۳۹۲ نفر بود. حجم نمونه آماری بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۰۰ نفر برآورد شد ($n=300$). جهت انتخاب نمونه‌های تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی به روش انتساب متناسب استفاده شد؛ بدین صورت که متناسب با تعداد افراد عضو صندوق در هر روستا، در صد انتخاب نمونه

¹ Household Food Insecurity Access Scale

میانسال تشکیل می‌دهند. توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان نشان داد که مردان (۷۶٪/۷) بیشتر از زنان عضو این صندوق می‌باشند که دلیل آن می‌تواند مربوط به وجود تبعیض‌های جنسیتی و موانع فرهنگی و اجتماعی در روستا باشد. میزان تحصیلات اکثر پاسخ دهندگان (۳۲٪/۳) دیپلم و کمترین آن‌ها (۱٪) کارشناسی ارشد و بالاتر است. در زمینه وضعیت درآمدی حاصل از فعالیت شغلی، اکثریت پاسخگویان (۴۶٪/۴) در گروه درآمدی ۱ تا ۳ میلیون قرار داشتند. بالاترین گروه درآمدی بیش از ۵ میلیون تومان است که تنها ۲ درصد از مخاطبان در آن قرار داشتند. ۳۸٪/۷ درصد از پاسخگویان کمتر از یکسال و ۳ ماه سابقه عضویت در صندوق قرض الحسنه را داشته‌اند و تنها ۷ درصد از آنان دارای سابقه عضویت ۲ سال و ۳ ماه تا ۳ سال و ۳ ماه بودند.

بررسی وضعیت امنیت غذایی خانوارهای مورد مطالعه

طبق اطلاعات به دست آمده موجود در جدول (۱)، اکثریت (۸۶٪/۷) خانوارها در وضعیت ناامن غذایی بودند که در این میان وضعیت ناامنی غذایی آن‌ها در سه سطح به میزان ۱/۷ درصد در سطح ناامن خفیف و ۵/۳ درصد در سطح ناامن متوسط و ۷۹٪/۷ درصد در سطح ناامن شدید بودند و در این میان تنها ۱۳٪/۳ درصد خانوارها در وضعیت امنیت غذایی کامل به سر می‌برند.

غذایی! دسترسی ناامن خفیف به مواد غذایی! دسترسی ناامن متوسط به مواد غذایی! دسترسی ناامن شدید به مواد غذایی می‌باشد (Pérez et al., 2018). یکی از مزیت‌های این پرسشنامه این است که سوالات به صورت کلی بیان می‌شوند و تمامی افراد خانوار می‌توانند به آن پاسخ دهند علاوه بر این یکی از معایب آن این است که اجرای آن در فصل‌هایی که کم حاصلی وجود دارد نگران کننده است و ممکن است بیشترین تأثیر را در ناامنی غذایی خانوار داشته باشد. روایی پرسشنامه از طریق نظرات کارشناسان و متخصصان تأیید؛ همچنین اعتبار سنجی آن در ایران تأیید شده است (سالارکیا و همکاران، ۱۳۹۰). پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، بیشتر از (۰/۰۷) محاسبه گردید. به منظور پردازش آماریه‌های گردآوری شده از آمار توصیفی (درصد، فراوانی، میانگین، کمینه، بیشینه) و آمار استنباطی (آزمون t و F، آزمون‌های همبستگی پیرسون و اسپیرمن و تحلیل رگرسیون چندمتغیره) استفاده گردید.

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های پاسخگویان

بر اساس یافته‌های تحقیق، دامنه سنی پاسخگویان بین ۲۲ تا ۸۵ سال است که بیشترین فراوانی (۴۵٪/۴) متعلق به گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال است. به عبارت دیگر بخش اعظم اعضای صندوق را افراد

¹Food Secure

² Mildly Food Insecure

³ Moderately Food Insecure

⁴ Severely Food Insecure

جدول ۱- وضعیت امنیت غذایی خانوارهای روستایی

امنیت غذایی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
امن غذایی	۴۰	۱۳/۳	۱۳/۳
ناامن خفیف	۵	۱/۷	
ناامن متوسط	۱۶	۵/۳	۸۶/۷
ناامن شدید	۲۳۹	۷۹/۷	
جمع	۳۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی تفاوت امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی بر اساس سابقه عضویت

در این بخش به منظور بررسی اختلاف میزان امنیت غذایی بر اساس سابقه عضویت، از آزمون

آنالیز واریانس استفاده شد. نتایج حاصل در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲- نتایج تحلیل واریانس برای بررسی تفاوت سطح امنیت غذایی بر اساس سابقه عضویت

متغیرها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
بین گروهی	۹۳/۵۶۷	۳	۲۹/۳۰۵	۰/۸۷۱	۰/۳۲۵
درون گروهی	۱۰۰۳/۷۳۰	۲۹۷	۳۰/۱۲۷		
کل	۱۰۹۷/۲۹۷	۳۰۰			

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی تفاوت امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی بر اساس نحوه مصرف وام

در این بخش به منظور بررسی اختلاف میزان امنیت غذایی بر اساس نحوه مصرف تسهیلات، از آزمون آنالیز واریانس استفاده شد. نتایج حاصل در جدول (۳) آمده است.

همان‌طوری که نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی خانوارهای روستایی بر اساس سابقه عضویت وجود ندارد. به عبارتی سابقه عضویت در صندوق باعث ایجاد تفاوت از لحاظ امنیت غذایی در خانوارهای روستایی نشده است.

جدول ۳- نتایج تحلیل واریانس برای بررسی تفاوت سطح امنیت غذایی بر اساس نحوه مصرف وام

متغیرها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
بین گروهی	۱۲۵/۴۸۷	۳	۱۳/۵۹۲	۰/۵۲۴	۰/۰۳۶
درون گروهی	۹۷۹۸/۶۵۵	۲۹۷	۳۴/۵۴۹		
کل	۹۹۲۳/۷۸۷	۳۰۰			

تسهیلات را برای خرید دام هزینه کرده اند و افرادی که برای خرید وسایل منزل هزینه کرده اند، وجود دارد به طوری که امنیت غذایی در افرادی که تسهیلات را برای خرید دام ($M=۴/۶۸۰$) استفاده کرده اند بیشتر از افرادی است که تسهیلات را برای وسایل منزل هزینه کرده اند ($P < ۰/۰۱$). بعلاوه، نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی افرادی که تسهیلات را برای راه اندازی کسب و کار استفاده کرده اند و افرادی که تسهیلات را برای پرداخت بدهی استفاده کرده اند، وجود دارد ($P < ۰/۰۱$) به طوری که امنیت غذایی در افرادی که تسهیلات را برای راه اندازی کسب و کار استفاده کرده اند بیشتر از افرادی است که تسهیلات را برای پرداخت بدهی ($M=۱۴/۱۶۸$) هزینه کرده اند.

بررسی تفاوت امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی بر اساس دریافت تسهیلات

در این بخش به منظور بررسی اختلاف میزان امنیت غذایی بر اساس دریافت تسهیلات، از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج حاصل در جدول (۴) آمده است.

همان‌طوری که نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی خانوارهای روستایی بر اساس نحوه استفاده از تسهیلات وجود دارد. به عبارتی دیگر انواع نحوه مصرف تسهیلات (خرید وسایل منزل، خرید نهاده های کشاورزی، خرید دام، ایجاد کسب و کار، هزینه بیماری، هزینه تحصیل و بازپرداخت وام) سطح امنیت غذایی خانوارهای روستایی می‌تواند متفاوت باشد. در ادامه برای مشخص شدن اینکه تفاوت بین کدام یک از گروه ها است، از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد. نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی افرادی که تسهیلات دریافتی را برای ایجاد کسب و کار مصرف نموده اند و افرادی که برای خرید وسایل منزل مصرف کرده اند، وجود دارد به طوری که امنیت غذایی در افرادی که تسهیلات دریافتی را برای ایجاد کسب و کار ($M=۶/۵۷۴$) مصرف نموده اند از افرادی که برای خرید وسایل منزل استفاده کرده اند ($M=۱۲/۷۵۹$)، بیشتر است ($P < ۰/۰۱$). همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی افرادی که

جدول ۴- مقایسه میانگین امنیت غذایی خانوارهای روستایی بر اساس دریافت تسهیلات

متغیر	گروه	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری
دریافت تسهیلات	بله	۷/۳۴	۸/۱۳	۴/۴۹۶	۰/۸۴۵	۰/۰۳۵
	خیر	۱۲/۵۳	۴/۳۵	۳/۷۲۷		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طوری که نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی خانوارهای روستایی بر اساس دریافت تسهیلات وجود دارد. به عبارت دیگر خانوارهایی که از صندوق تسهیلات دریافت کرده اند امنیت غذایی بالاتری داشته اند نسبت به خانوارهایی که هیچ گونه تسهیلاتی دریافت نکرده اند.

بررسی رابطه امنیت غذایی خانوارهای روستایی با تعداد دفعات دریافت تسهیلات

در این بخش به منظور بررسی رابطه میزان امنیت غذایی خانوارهای روستایی با تعداد دفعات دریافت تسهیلات، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج حاصل در جدول (۵) آمده است.

جدول ۵- بررسی رابطه امنیت غذایی خانوارهای روستایی با میزان سرمایه گذاری در صندوق

متغیر	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
تعداد دفعات دریافت تسهیلات	امنیت غذایی	۰/۲۵۴	۰/۲۴۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی رابطه امنیت غذایی خانوارهای روستایی با میزان سرمایه گذاری در صندوق

در این بخش به منظور بررسی رابطه میزان امنیت غذایی خانوارهای روستایی با میزان سرمایه گذاری در صندوق، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج حاصل در جدول (۶) آمده است.

همان‌طوری که نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد بین میزان امنیت غذایی خانوارهای روستایی و تعداد دفعات دریافت تسهیلات از صندوق رابطه معنی داری وجود ندارد، به عبارت دیگر تعداد دریافت تسهیلات هیچ اثری بر امنیت غذایی خانوارها نداشته است.

جدول ۶- بررسی رابطه امنیت غذایی خانوارهای روستایی با میزان سرمایه گذاری در صندوق

متغیر	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
میزان سرمایه گذاری در صندوق	امنیت غذایی	-۰/۱۲۰	۰/۰۴۱

بررسی تفاوت امنیت غذایی در بین پاسخگویان بر اساس متغیرهای اسمی

برای بررسی تفاوت میانگین امنیت غذایی پاسخگویان بر اساس متغیرهای اسمی (دو وجهی) طبق جدول (۷) از آزمون t مستقل استفاده گردید.

همان‌طوری که نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد بین میزان امنیت غذایی خانوارهای روستایی و میزان سرمایه گذاری آن‌ها در صندوق رابطه منفی و معنی داری وجود دارد، به عبارت دیگر هر چه مقدار سرمایه گذاری خانوارها در صندوق بیشتر باشد، امنیت غذایی آن‌ها بیشتر است.

جدول ۷- مقایسه امنیت غذایی خانوارها بر اساس متغیرهای اسمی

متغیر وابسته	متغیر گروه بندی	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	t	sig																																																								
امنیت غذایی	جنسیت سرپرست خانوار	مرد	۶/۳۹	۴/۴۳	-۰/۱۰۸ ^{ns}	۰/۹۱۴																																																								
		زن	۶/۲۵	۳/۹۵				شرکت در دوره‌های ترویجی کشاورزی	بلی	۶/۵۳	۴/۳۴	۲/۳۰۴*	۰/۰۲۳	خیر	۲/۳۴	۳/۳۹		عضویت سرپرست خانوار در تشکل‌های روستایی	بلی	۴/۲۲	۳/۸۸	-۲/۸۸۹*	۰/۰۰۴	خیر	۶/۸۴	۴/۳۶		وجود افراد کهنسال در خانوار	بلی	۶/۳۲	۴/۵۷	-۰/۱۹۳ ^{ns}	۰/۸۴۸	خیر	۶/۴۶	۴/۱۱		تحت پوشش نهادهای حمایتی	بلی	۶/۳۹	۴/۴۰	۰/۲۸۴ ^{ns}	۰/۷۷۷	خیر	۵/۶۶	۴/۱۶		پس انداز شخصی خانوار	بلی	۶/۶۳	۵/۷۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳	خیر	۷/۰۵	۵/۷۹		وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱
	شرکت در دوره‌های ترویجی کشاورزی	بلی	۶/۵۳	۴/۳۴	۲/۳۰۴*	۰/۰۲۳																																																								
		خیر	۲/۳۴	۳/۳۹				عضویت سرپرست خانوار در تشکل‌های روستایی	بلی	۴/۲۲	۳/۸۸	-۲/۸۸۹*	۰/۰۰۴	خیر	۶/۸۴	۴/۳۶		وجود افراد کهنسال در خانوار	بلی	۶/۳۲	۴/۵۷	-۰/۱۹۳ ^{ns}	۰/۸۴۸	خیر	۶/۴۶	۴/۱۱		تحت پوشش نهادهای حمایتی	بلی	۶/۳۹	۴/۴۰	۰/۲۸۴ ^{ns}	۰/۷۷۷	خیر	۵/۶۶	۴/۱۶		پس انداز شخصی خانوار	بلی	۶/۶۳	۵/۷۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳	خیر	۷/۰۵	۵/۷۹		وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱	۰/۶۹۲	خیر	۶/۵۵	۴/۰۵						
	عضویت سرپرست خانوار در تشکل‌های روستایی	بلی	۴/۲۲	۳/۸۸	-۲/۸۸۹*	۰/۰۰۴																																																								
		خیر	۶/۸۴	۴/۳۶				وجود افراد کهنسال در خانوار	بلی	۶/۳۲	۴/۵۷	-۰/۱۹۳ ^{ns}	۰/۸۴۸	خیر	۶/۴۶	۴/۱۱		تحت پوشش نهادهای حمایتی	بلی	۶/۳۹	۴/۴۰	۰/۲۸۴ ^{ns}	۰/۷۷۷	خیر	۵/۶۶	۴/۱۶		پس انداز شخصی خانوار	بلی	۶/۶۳	۵/۷۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳	خیر	۷/۰۵	۵/۷۹		وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱	۰/۶۹۲	خیر	۶/۵۵	۴/۰۵																
	وجود افراد کهنسال در خانوار	بلی	۶/۳۲	۴/۵۷	-۰/۱۹۳ ^{ns}	۰/۸۴۸																																																								
		خیر	۶/۴۶	۴/۱۱				تحت پوشش نهادهای حمایتی	بلی	۶/۳۹	۴/۴۰	۰/۲۸۴ ^{ns}	۰/۷۷۷	خیر	۵/۶۶	۴/۱۶		پس انداز شخصی خانوار	بلی	۶/۶۳	۵/۷۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳	خیر	۷/۰۵	۵/۷۹		وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱	۰/۶۹۲	خیر	۶/۵۵	۴/۰۵																										
	تحت پوشش نهادهای حمایتی	بلی	۶/۳۹	۴/۴۰	۰/۲۸۴ ^{ns}	۰/۷۷۷																																																								
		خیر	۵/۶۶	۴/۱۶				پس انداز شخصی خانوار	بلی	۶/۶۳	۵/۷۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳	خیر	۷/۰۵	۵/۷۹		وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱	۰/۶۹۲	خیر	۶/۵۵	۴/۰۵																																				
	پس انداز شخصی خانوار	بلی	۶/۶۳	۵/۷۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳																																																								
		خیر	۷/۰۵	۵/۷۹				وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱	۰/۶۹۲	خیر	۶/۵۵	۴/۰۵																																														
	وجود فرزندان زیر ۵ سال در خانوار	بلی	۷/۶۳	۴/۱۸	۰/۴۹۱	۰/۶۹۲																																																								
		خیر	۶/۵۵	۴/۰۵																																																										

^{ns} معنی داری نشدن   * معنی داری در سطح پنج درصد   ** معنی داری در سطح یک درصد

طبق نتایج به دست آمده در جدول (۷) مقایسه ناامنی غذایی خانوارهای روستایی بر اساس گروه بندی های مختلف نشان داد که بین امنیت غذایی خانوارها بر اساس متغیرهای شرکت در دوره های ترویجی و عضویت در تشکل های روستایی در سطح پنج درصد تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر با احتمال ۹۵ درصد پاسخگويانی که عضو تشکل های روستایی هستند از امنیت غذایی بیشتری برخوردار هستند و آن هایی که در کلاس های ترویجی شرکت می کنند، از امنیت غذایی پایتتری نسبت به دیگران برخوردارند.

بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی عضو صندوق

به منظور پیش بینی تأثیر متغیرهای مستقل تحقیق بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی از رگرسیون چندمتغیره به صورت همزمان استفاده شد. نتایج تحلیل رگرسیون برای تشخیص متغیرهای پیش بین کننده امنیت غذایی خانوارهای روستایی در جدول (۸) آمده است.

جدول ۸- میزان تأثیر متغیرهای اثرگذار بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی عضو صندوق

عنوان متغیر	ضرایب (B)	خطای معیار	ضرایب استاندارد (B)	t آماره	Sig
ضریب ثابت	۱۴/۱۵۲	۲/۸۷۵	--	۳/۴۲۵	
دریافت تسهیلات	۰/۳۶۵	۱/۳۶۹	۰/۳۲۱	۳/۴۱۲	۰/۰۴۸
میزان سرمایه گذاری در صندوق	۰/۶۱۷	۰/۱۱۳	۰/۳۶۷	۵/۶۲۱	۰/۰۰۳
عضویت در تشکل های روستایی	۰/۷۶۵	۱/۱۸۷	۰/۲۰۳	۴/۸۸۷	۰/۰۰۲
شرکت در دوره های ترویجی کشاورزی	۰/۵۳۱	۰/۸۳۱	۰/۲۲۳	۱/۳۴۶	۰/۵۵۷
تعداد دام	۰/۳۴۷	۰/۱۵۳	۰/۲۱۴	۱/۸۹۷	۰/۳۵۰
پس انداز شخصی	۰/۴۵۴	۰/۸۳۰	۰/۱۹۸	۱/۵۶۹	۰/۱۶۸
	$R^2 = ۰/۳۲۴$	$R = ۰/۲۲۰$		$F = ۷/۶۴۱$	

** معنی داری در سطح یک درصد * معنی داری در سطح پنج درصد

بر اساس نتایج حاصل از جدول ، مقدار ضریب همبستگی چندگانه (R) بین متغیرهای مستقل با امنیت غذایی خانوارهای روستایی عضو صندوق برابر با ۰/۲۲۰ است و ضریب تعیین (R^2) برابر با ۰/۳۲۴ است. بدین معنی که ۳۲ درصد از تغییرات

متغیر وابسته (امنیت غذایی) توسط متغیرهای مستقل قابل پیش بینی است و بقیه تغییرات مربوط به عوامل و متغیرهای دیگری می شود که وارد تحلیل نشده اند. با توجه به مطالب ارائه شده و نتایج مندرج در جدول (۸) معادله خطی حاصل از

معیشتی خانوار و همچنین دسترسی آنان به منابع مالی و درآمدی به منظور افزایش سطح دسترسی به مواد غذایی امری اجتناب ناپذیر و ضروری است. از این رو پیشنهاد می‌شود، علاوه بر ارائه بسته‌های آموزشی در حوزه تغذیه و افزایش دانش و آگاهی سلامت و ترمیم درست غذایی به خانوارهای منطقه مورد مطالعه در جهت افزایش سطح کیفی و کمی مواد غذایی مصرف شده، بسته‌های غذایی براساس نیاز مصرفی منطقه شناسایی و در تاریخ‌های مشخص (هر سه ماه یک بار) به خانوارهای دچار ناامنی غذایی ارائه شود.

نتایج مطالعه نشان داد که سابقه عضویت در صندوق قرض الحسنه مردم دار و مردم یار روستایی ارتباط معنی‌داری با امنیت غذایی ندارد. در واقع، سابقه عضویت در صندوق هیچ تاثیری بر امنیت غذایی خانوارهای عضو صندوق نداشته است. شاید بتوان یکی از مهمترین دلایل این نتیجه را در کم سابقه بودن صندوق‌های قرض الحسنه مردم دار و مردم یار روستایی دانست. این یافته با نتایج مطالعات سواری و همکاران (۱۳۹۳) و نعمت الهی و همکاران (۱۳۹۶) ناهمسو است که گزارش کرده اند میزان عضویت در صندوق‌های اعتباری خرد بر امنیت غذایی و توانمندسازی روستاییان تاثیر داشته است. بازنگری در ساختار صندوق‌های قرض الحسنه و اصلاح آن در راستای تامین معیشت خانوارهای نیازمند و بهبود فضای کسب و کار و افزایش سطح درآمد پیشنهاد می‌شود.

همچنین نتایج نشان داد که بین نحوه مصرف تسهیلات اعتباری از صندوق قرض الحسنه مردم

تحلیل رگرسیون را می‌توان به صورت معادله زیر نشان داد:

$$Y = 14/152 + 0/365x_1 + 0/617x_2 + 0/765x_3 + 0/531x_4 + 0/347x_5 + 0/454x_6$$

که در این معادله Y: امنیت غذایی؛ و x_1 تا x_6 نیز به ترتیب متغیرهای مستقل یعنی دریافت تسهیلات، میزان سرمایه گذاری در صندوق، عضویت در تشکل‌های روستایی، شرکت در دوره‌های ترویجی کشاورزی، تعداد دام و پس انداز شخصی می‌باشند. برای تعیین اهمیت نسبی متغیرهای مستقل باید به مقدار بتا توجه کرد. این آماره تاثیر هر متغیر مستقل را جدا از تاثیر سایر متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته نشان می‌دهد. بنابراین، می‌توان گفت که میزان سرمایه گذاری در صندوق و دریافت تسهیلات به ترتیب سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها در پیشگویی متغیر وابسته تحقیق (امنیت غذایی) دارد.

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه نشان داد که ۷۹ درصد از خانوارهای مورد مطالعه دچار ناامنی غذایی شدید هستند. ملکی و همکاران (ملکی و همکاران، ۱۴۰۰) در مطالعه‌ای نشان دادند که ۷۶ درصد خانوارهای شهرستان خرم‌آباد دچار ناامنی غذایی هستند. همچنین، طولابی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان دادند که میزان ناامنی غذایی در شهرستان پلدختر ۵۳ درصد است. درصد بالای ناامنی غذایی خانوار در پژوهش پیش‌رو نشان می‌دهد که خانوارهای منطقه مورد مطالعه در شرایط نامناسبی از تغذیه قرار دارند و بازنگری در سبد

دار و مردم یار روستایی و امنیت غذایی ارتباط معنی‌داری برقرار است. در همین راستا نتایج مطالعه فراشی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که نحوه مصرف اعتبارات می‌تواند بر توانمندسازی زنان روستایی عضو صندوق اعتبارات خرد تاثیر داشته باشد. امنیت غذایی بین افرادی که تسهیلات دریافتی را به منظور پرورش دام دریافت می‌کنند با افرادی که برای اسباب و لوازم منزل دریافت می‌کنند، اختلاف معنی‌داری دارد. با دریافت تسهیلات برای پرورش دام، سطح درآمد خانوارهای روستایی افزایش یافته و در نهایت باعث افزایش سطح دسترسی آنان به غذا به عنوان یکی از مهمترین زیربخش‌های امنیت غذایی می‌شود. از سوی دیگر، پرورش دام توسط روستاییان، امکان موجود بودن برخی مواد غذایی تهیه شده از دام مانند لبنیات و گوشت را افزایش داده و در نهایت به بهبود سطح تغذیه‌ای آنان و امنیت غذایی منجر می‌شود. از سوی دیگر امنیت غذایی بین افرادی که تسهیلات دریافتی را برای خرید وسایل منزل مصرف کرده‌اند با افرادی که کسب و کاری را راه اندازی کرده‌اند، تفاوت معناداری وجود دارد. با راه اندازی کسب و کارها درآمد خانوارها افزایش می‌یابد و هرچه سرپرست خانوار به مشاغل پر منفعت تری اشتغال داشته باشد، درآمد بیشتری نصیب وی شده و از شانس بیشتری برای رسیدن به امنیت غذایی برخوردار خواهد بود. انتظار می‌رود که درآمد منجر به بالا رفتن تولید مواد غذایی خانوار و افزایش کمی و کیفی آن گردد. این یافته با نتایج مطالعات زراعت کیش و کمالی (۱۳۹۶) و مهرابی و

اوحدی (۱۳۹۳) همسو است. بنابراین پیشنهاد می‌گردد برنامه های آموزشی-ترویجی بر درآمد غیرزراعی روستاییان از طریق ارائه آموزش به آنان در زمینه کسب و کار غیرزراعی تمرکز کنند تا روستاییان تشویق به مصرف تسهیلات اعتباری در این زمینه گردند و منجر به افزایش درآمد آنان و نهایتاً بهبود وضعیت امنیت غذایی گردد. همچنین پیشنهاد می‌شود که اعطای تسهیلات حمایتی در راستای نتایج چنین مطالعات پژوهشی و شناسایی بخش‌های تولیدی موثر بر سطح امنیت غذایی و بهبود کیفیت زندگی خانوارهای منطقه مورد مطالعه انجام گیرد.

همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین میانگین امنیت غذایی افرادی که تسهیلات را برای راه اندازی کسب و کار استفاده کرده‌اند و افرادی که تسهیلات را برای پرداخت بدهی استفاده کرده‌اند، وجود دارد. این بدیهی است که خانوارهایی که بدهی دارند قاعدتاً از وضعیت درآمدی مناسبی برخوردار نیستند و نمی‌توانند به سهولت مواد غذایی مورد نیاز و با کیفیت را برای افراد خانوار تهیه کنند، در نتیجه بدهی خانوار (پس‌انداز منفی یا همان دریافت وام) وضعیت نامنی غذایی خانوارها را تشدید خواهد کرد.

از سوی دیگر، امنیت غذایی افرادی که از صندوق قرض الحسنه مردم دار و مردم یار روستایی تسهیلات دریافت کرده‌اند، بیش از سایر افراد است. شاید بتوان یکی از مهمترین دلایل این اختلاف معنی‌دار را در منابع سرمایه‌گذاری در دسترس این افراد دانست. به بیان دیگر، افراد با امکان دسترسی

سطح خانوار، خانوارهایی که اهالی روستا به آن‌ها اعتماد داشته و شناخت کافی دارند به احتمال زیاد برای رفع مشکل غذایی‌شان اقدام می‌کنند. بنابراین این امتیاز می‌تواند تفاوت زیادی از نظر دسترسی به غذا به خصوص برای خانوارهای کم‌درآمد ایجاد نماید.

در نهایت، ارتباط معنی‌داری بین میزان سرمایه‌گذاری افراد در صندوق قرض الحسنه مردم‌دار و مردم‌یار روستایی و امنیت غذایی برقرار است. از آنجاییکه افزایش میزان سرمایه‌گذاری در صندوق، توان افراد برای دریافت تسهیلات اعتباری را افزایش می‌دهد، این ارتباط معنی‌دار به دور از ذهن نیست. افراد با میزان و حجم سرمایه‌گذاری بیشتر در صندوق‌های اعتباری، اطمینان کافی از بازگشت سرمایه خود داشته و در نهایت شانس بالایی برای برخورداری از منافع صندوق‌ها دارند. از سوی دیگر، میزان سرمایه‌گذاری بیشتر افراد به عنوان حاشیه اطمینانی از ذخایر پولی و مالی در دسترس آنان محسوب می‌شود. به بیان دیگر، این افراد در شرایط لزوم، از وجود مقدار مشخصی منابع مالی زیاد اطمینان داشته که به کاهش استرس و اضطراب آنان به عنوان یکی از مهمترین دلایل شیوع ناامنی غذایی در جوامع روستایی، منجر می‌شود. لذا پیشنهاد می‌شود که از طریق رایزنی با نهادهای اعتباری دولتی و اهداگر جهت پرداخت وام‌های قرض الحسنه به افراد مشروط بر عضویت نسبت به تقویت سرمایه‌گذاری افراد اقدام گردد.

بیشتر به منابع مالی (دریافت تسهیلات)، منابع مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تولیدی و کشاورزی و همچنین تهیه مواد غذایی مورد نیاز اعضای خانوار خود را در اختیار دارند. با افزایش منابع مالی در دسترس، امکان افزایش تولید محصولات کشاورزی و توسعه آن فراهم شده و در نهایت به بهبود سطح درآمدی خانوار منجر می‌شود. افزایش درآمد افراد به افزایش توان دسترسی آنان به منابع غذایی متنوع و مختلف و در نهایت، بهبود امنیت غذایی منجر می‌شود. در همین رابطه نتایج مطالعات (Argaw & Ndamase, 2012)، Shewankena, (2018)، عبدی و همکاران (۱۳۹۸)، ساعی و ضیایی (۱۳۹۵) و محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۳) نیز نشان داد که عضویت در صندوق‌های اعتبارات خرد منجر به کاهش فقر، ایجاد درآمد، اشتغال، کارآفرینی و توسعه پایدار روستایی می‌گردد.

همچنین نتایج نشان داد که بین متغیر عضویت در تشکل‌های روستایی و امنیت غذایی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر سرپرست خانوارهایی که عضو تشکل‌های روستایی بودند، امنیت غذایی بیشتری داشته‌اند. این یافته با نتایج تحقیقات شعبانعلی فمی و همکاران (۱۳۹۸) همسو هست. عضویت در تشکل‌های روستایی باعث افزایش سرمایه اجتماعی افراد و افزایش کیفیت زندگی آن‌ها می‌شود. سرمایه اجتماعی قادر است شانس دسترسی به انواع مختلف حمایت‌های اجتماعی در زمان‌های مورد نیاز را افزایش دهد. در

منابع

- اصغریان، ا.، کرمی، ع.، و کشاورز، م. (۱۳۹۲). تعیین کننده های امنیت غذایی خانوارهای روستایی، اقتصاد کشاورزی، دوره ۷، شماره ۱، صفحه ۸۷.
- پاکروان چروده، م.ر.، حسینی، س.ص.، و نوری، س. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل اقتصادی- اجتماعی مرتبط با امنیت غذایی خانوارهای مناطق شهری و روستایی استان خوزستان، پژوهش های اقتصادی ایران، دوره ۲۵، شماره ۸۳، صفحه ۱۳۶-۱۱۳.
- رستمی، ف.، شاهمرادی، م.، و بقایی، س. (۱۳۹۳). بررسی عوامل موثر بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: روستای کرناچی، شهرستان کرمانشاه)، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۵، شماره ۴، صفحه ۷۳۷-۷۲۵.
- رزم آرا، ف.، عبدشاهی، ع.، سواری، م.، و بیات، پ. (۱۴۰۱). چالش‌های امنیت غذایی در میان خانوارهای روستایی استان بوشهر، روستا و توسعه، دوره ۲۵، شماره ۴، صفحه ۱۶۲-۱۳۹.
- رضوی، ح (۱۳۹۳). بررسی امنیت غذایی در برنامه های توسعه پس از انقلاب اسلامی، پژوهشکده برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی، تهران.
- زراعت کیش، س.ی.، و کمائی، ژ. (۱۳۹۶). بررسی عوامل موثر بر امنیت غذایی در خانوارهای کشاورز روستایی استان کهگیلویه و بویراحمد، مجله علوم غذایی و تغذیه، دوره ۱۴، شماره ۵، صفحه ۸۶-۷۷.
- ساعی، م.، و ضیایی، س. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر اعتبارات خرد بر فقرزدایی، درآمدزایی و اشتغالزایی استان کرمان، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۷، شماره ۱، صفحه ۲۳۵-۲۲۷.
- سالارکیا، ن.، عبداللهی، م.، امینی، م.، و اسلامی، ا. (۱۳۹۰). اعتبارسنجی و به کارگیری پرسش‌نامه‌ی HFIAS در سنجش ناامنی غذایی خانوارهای شهری ورامین در سال ۱۳۸۸. مجله غدغد درون‌ریز و متابولیسم ایران. دوره ۱۳، شماره ۱، صفحه ۳۸۳-۳۷۴.
- سعیدی، ح.، عزیز، م.، و اعظمی، م. (۱۳۹۳). آموزش‌های ترویجی و امنیت غذایی خانوارهای کشاورز (مورد مطالعه: شهرستان قروه)، دوره ۴۵، شماره ۳، صفحه ۴۹۹-۴۸۳.
- سعیدی، ح.، و وحدت، م. (۱۳۹۲). سنجش میزان امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهرستان رزن)، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۱، شماره ۳، صفحه ۴۲۶-۴۱۱.
- سعیدی، محمدرضا. (۱۳۸۷). موانع رشد و گسترش سازمان های مردم نهاد در ایران. پایان نامه دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- سواری، م.، و نوشاد، م. (۱۴۰۱). عوامل موثر بر بهبود امنیت غذایی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی روستاهای شهرستان هندیجان)، اقتصاد تولید و بازاریابی کشاورزی، دوره ۱، شماره ۱، صفحه ۵۴-۴۱.
- شعبانعلی فمی، ح.، جعفری، ف.، سواری، م.، شوکتی، م.، و معتقد، م. (۱۳۹۸). واکاوی سازه های تاثیرگذار بر بهبود مشارکت زنان روستایی در ارتقاء امنیت غذایی خانوار، دوره ۱۷، شماره ۴، صفحه ۶۳۰-۶۰۳.
- طولابی نژاد، م.، طولابی نژاد، م.، طباطبایی، ع. (۱۳۹۶). سازگاری کشاورزان با تغییرات آب و هوایی و نقش آن در امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان پلدختر، دوره ۶، شماره ۱۳، صفحه ۹۰-۶۷.
- عبدی، ع.، تقدیسی، ا.، و توکلی، ج. (۱۳۹۸). بررسی اثر اعتبارات خرد دولتی بر کارآفرینی و توسعه پایدار روستایی شهرستان جاونرود، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۴۰، صفحه ۲۱۶-۱۷۷.

نعمت الهی، م.ج.، کابلی، س.ح.، یزدانی، م.ر.، و محمدی، ی. (۱۳۹۶). نقش میانجی اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی و کاهش اثرات اقتصادی-اجتماعی ریزگردها (مطالعه موردی: پروژه بین‌المللی ترسیب کربن خراسان جنوبی). پژوهش‌های فرسایش محیطی. دوره ۷، شماره ۱، صفحه ۱۰۲-۱۱۶.

نوربالا، ا. (۱۳۹۰). سلامت روانی-اجتماعی و راهکارهای بهبود آن، ویژه نامه بهداشت روان، دوره ۱۷، شماره ۲، صفحه ۱۵۶-۱۵۱.

Argaw, S., Shewankena, B. (2018). The role of NGO's on food security. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 8(4), 485-490.

Battersby, J. (2011). Urban food insecurity in Cape Town, South Africa: An alternative approach to food access, *Development Southern Africa*, 28(4), 545-561.

Carletto, C., Zezza, A., Banerjee, R. (2013). Towards better measurement of household food security: Harmonizing indicators and the role of household surveys, *Global Food Security*, 2 (1), 30-40.

Chegini, K. R., Pakravan-Charvadeh, M. R., Rahimian, M., & Gholamrezaie, S. (2021). Is there a linkage between household welfare and income inequality, and food security to achieve sustainable development goals? *Journal of Cleaner Production*, 326, 129390.

Coates et al. (2007). Household Food Insecurity Access Scale (HFIAS) for Measurement of Food Access: Indicator Guide, Version 3.

Eslami zadeh, Z., Gholamrezai, S., Ghanbari Movahed, R. (2019). Investigating the factors affecting food security among rural households in Khorramabad, Master Thesis, Lorestan

عزیزی، و.، مهرگان، ن.، و یآوری، غ. (۱۳۹۵). تأثیر سیاست‌های حمایتی و هدفمندسازی یارانه‌ها بر امنیت غذایی خانوارهای شهری در ایران، برنامه ریزی و بودجه، دوره ۲۱، شماره ۲، صفحه ۹۵-۱۱۶.

علیزاده، ک.، و حاتمی نژاد، ح. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر شرایط اقتصادی بر امنیت غذایی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان پایین ولایت از بخش رضویه شهرستان مشهد)، نشریه اطلاعات جغرافیایی، شماره ۸۲، صفحه ۸۵.

فراشی، م.، رحیمیان، م.، و غلامرضایی، س. (۱۳۹۶). اعتبارات خرد، توانمندی یا ناتوانمندی اجتماعی زنان روستایی: مورد مطالعه شهرستان نهاوند، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، دوره ۱۳، شماره ۲، صفحه ۱۸۹-۲۰.

قلفی، م. (۱۳۸۴). رویکرد شبکه سازی در سازمان‌های غیردولتی، نشریه صالحین روستا، دوره ۱، شماره ۲۶۶، صفحه ۴.

محرابی، ح.، و اوحدی، ع. (۱۳۹۳). بررسی عوامل موثر بر امنیت غذایی در ایران، اقتصاد کشاورزی، دوره ۸، صفحه ۱۱۱-۱۲۱.

محمدی بیگانه، ب.، چراغی، م.، و احمدی، ک. (۱۳۹۳). بررسی آثار اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی فقرای روستایی مطالعه موردی: دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان، جغرافیا و توسعه، دوره ۱۲، شماره ۳۵، صفحه ۲۴۷-۲۳۳.

ملکی، ف.، قنبری موحد، ر.، غلامرضایی، س.، و پاکروان چروده، م. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر انواع فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر امنیت غذایی پایدار خانوار (مورد مطالعه: شهرستان خرم‌آباد)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۱۲، شماره ۲، صفحه ۲۸۹-۲۷.

- Zelaya, E., Persson, L. Å., & Källestål, C. (2018). Food insecurity and self-rated health in rural Nicaraguan women of reproductive age: a cross-sectional study. *International journal for equity in health*, 17(1), 1-8.
- Teimoori, M., Mirdamadi, S.M., Farajollah hosseini, S. J., Rahimi Sourah, S., & AfsharKazmi, M.A. (2014). Survey of Poverty Line- Vulnerability of Rural Households and the Determining factors in the Province of Southern Khorasan, Iran. In *International Journal of Plant, Animal and Environmental Sciences*, 4(3), 395-402
- Rashidi, T., Pakravan-Charvadeh, M. R., Gholamrezai, S., & Rahimian, M. (2024). Unveiling the nexus of climate change, adaptation strategies, and food security: Insights from small-scale farmers in zagros mountains in Iran. *Environmental Research*, 252, 118691.
- Sahraei, S., Pakravan-Charvadeh, M. R., Gholamrezai, S., & Rahimian, M. (2022). Assessing the association of sustainable agriculture with rural household food security (considering ecological, economic, and social aspects). *Frontiers in Nutrition*, 9, 899427.
- University.
- Fal, M., Hajipour, M., Hajipour, G. (2018). Strategic analysis of non-governmental groups in rural areas of Sarbisheh Township, The Second National Conference on the Perspective of Sustainable Rural Development in Iran, Tehran.
- FAO. (2009). Declaration of the World Food Summit on Food Security (PDF). Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- FAO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- Muoko, S. (2010). The role of NGOs in enhancing food security: a case study of Ukamba Christian Community Services in Mwingi district, University of Nairobi, Kenya, <http://erepository.uonbi.ac.ke:8080/handle/123456789/3468>.
- Ndamase, I. (2012). The roles of non-governmental organization in development to improve food security. Seminar in agricultural extension. University of Fort Hare. Department of Agricultural Economics and Extension, Faculty of Science and Agriculture.
- Pérez, W., Contreras, M., Peña, R.,